

KAMIL PETERAJ

TEXT: BARBORA KOSÍROVÁ

rozhovor bol publikovaný
v HN magazíne vydavateľstvá
Mafra Slovakia

Treba žiť tak,
aby človek nemal
pocit márnosti

Galavečer SOZA, foto: Zdenko Hanout

Stretli sme sa v kaviarni v nákupnom centre uprostred „verejnej samoty“ ako to výstižne nazval. Texty Kamila Peteraja prešli sitom generácií, sú stále živé a stali sa súčasťou našich citových máp. Zhovárali sme sa o tom, či dnešnému svetu chýba poézia, o spontánnosti a čare náhodného, ale aj o tom, čo ho naučila práca v reklame.

Začala by som veršom z vašej básne Životamilná: Dúfam a verím, že z tých mnohých ciest, aspoň zopár musí k cieľu viesť. Máte pocit, že vás životné cesty privedli k tým cieľom, ktoré ste si kedysi vysnívali?

V živote – aspoň v takom normálnom, aký som sa snažil žiť aj ja – som sa pokúšal mať veci trochu naprogramované. A dá sa povedať, že dosť veľa z toho mi aj vyšlo. Samozrejme, boli aj chvíle či celé etapy, keď to nešlo celkom podľa mojich predstáv. Ale to je v poriadku – veď ako spieva Robo Grigorov: „V živote sa musíš skúšať sám.“ Myslím si, že zhruba som sa trafil tam, kam som sa chcel dostať. A to ostatné, to už nech posúdia iní.

Máte za sebou šnúru osláv, ktoré súviseli s vašim životným jubileom. Keď ste boli začínajúci dramaturg a textár, mali ste nejakú predstavu, aký bude svet a aký budete vy, keď budete mať osemdesiat?

Ja som nastupoval na scénu koncom šesťdesiatych rokov. Vtedy sa valila vlna rockovej a beatovej hudby. Niečo sa pohlo vo všetkých druhoch umenia, aj medzi mladými ľuďmi. V literatúre, vo filme... všetko sa otváralo, akoby sa pripravoval šesťdesiaty ôsmy rok. A my sme šli s tým prúdom. Bola to filozofia tej doby – veriť, že svet sa dá zmeniť k lepšiemu. A že my ho zmeníme. Lenže prišiel šesťdesiaty ôsmy a dostali sme facku. Pochopili sme, že to nebude také jednoduché. Odvtedy svet vnímam skôr ako miesto, ktoré žije

viac v dezilúziách než v ilúziách. A netýka sa to len nás, aby sme nenadávali len na komunizmus – podobne to dopadlo aj na Západe. Vtedy sme to trochu cítili ako zradu. Odvtedy, a myslím, že nielen ja, ale aj mnohí z mojej generácie – mali sme vtedy dvadsať, dvadsaťjeden – vidíme svet s väčšou dávkou skepsy. Už neverím, že sa môže zmeniť k lepšiemu. Naopak, zdá sa mi, že sa darí skôr tým horším veciam. Navonok to možno vyzerať inak – nové autá, pokročilé technológie... ale vo vnútri človeka sa akoby stále viac niečo podstatné zraňuje. Ilúzie, ktoré sme kedysi mali, sa už nemajú kde nazbierať. A mladá generácia dnes? Mám pocit, že prijíma svet taký, aký je. Ako keby si ani nevedeli predstaviť, že by mohol byť lepší, jemnejší, milší. Chýba jej ten revolučný étos. Akoby nemali vôľu veci meniť – a možno je to aj znak istej únavy alebo degenerácie civilizácie. Každá mladá generácia by predsa mala prísť s niečím novým. Niečo by sa jej na svete nemalo páčiť.

Napriek tomuto všetkému – má v dnešnom svete miesto poézia, básnici?

Ale áno. Viete, to patrí aj k tomu všeobecnému skepticizmu – hlavne v kultúre – že poézia už vraj nefunguje. Ale funguje. Len je dnes možno viac skrytá. Možno nie je priamo v literárnom prejave, ale objavuje sa v iných formách. Stále vznikajú zaujímavé veci – aj v hudbe, aj v textoch, aj v obrazoch. Tá tvorivosť tu jednoducho je. Otázka je, kto ju vie nájsť. Lebo ponuka je dnes obrovská. Ste zahltení všetkým – nadprodukciou, instantnými obsahmi, balastom. Ale ten, kto hľadá, si vždy nájde niečo, čo ho osloví. A čítal som nedávno niekde, že nežijeme v jednej veľkej kríze, ale v mnohých krízach, ktoré sa na seba vrstvia. To je na tom možno to najťažšie – človek ani nevie, s čím sa vlastne má vyrovnávať. A možno práve preto to dnešná mladá generácia ani netuší, len to niekde vnútorne cíti.

Práve som počúvala jubilejný výber vašich textov, ktorý nedávno vyšiel na CD Kamil Peteraj „80“, a došlo mi, že vlastne všetky tie veľké veci, ktoré si pamätáme – teda moja generácia aj tie mladšie – vieme odspievať naspamäť. Aký je to pocit byť súčasťou pamäte národa a obyvateľov?

Nechcem byť falošne skromný, to je to najľahšie, čo by som mohol urobiť. Ale pravda je, že pre nás – pre moju generáciu, pre ľudí, s ktorými som robil – to bola jednoducho súčasť života. Robilo nám to obrovskú radosť. Robili sme to naplno, až fanaticky, pretože sme cítili, že to má ozvenu, že to s niekým komunikuje. Nikdy som nemyslel na to, čo sa stane o desať, dvadsať, päťdesiat rokov. Či to prejde cez ďalšie generácie – to sme vôbec neriešili. V popovej hudbe to tak býva: spontánnosť je rozhodujúca. Robíte to s ľahkosťou, s radosťou, v momente, keď to vzniká. A v ťažkých chvíľach – lebo tie prichádzali – ma to oslobodzovalo. Tá tvorba mi rozvážovala ruky

Foto: archiv Kamila Peteraje

aj hlavu. Napriek všetkému, čo sme zažívali počas normalizácie, to bolo jediné miesto, kam sa dalo uniknúť. A zároveň to bolo spojivo so slobodou – s tým, čo bolo za ostnatým drôtom. To sme mali v sebe a s tým sme žili celý život. A možno práve o tom to celé je – že slobodu si človek nikdy nesmie nechať vziať. Nikdy. Aj keď prídu depresie, aj keď to nie je ľahké, to, čo máte v sebe – fyziologicky, duševne, hlboko – to je vaša sloboda. A tú vám nikto nevezme.

Jednou z vašich ďalších polôh bola aj práca v reklame.

Robil som aj v reklame a bola to pre mňa veľká škola. Lebo kapitalizmus, alebo ak chcete trhová ekonomika, stojí na reklame. Je to jeden z rozhodujúcich

Galavečer SOZA, foto: Zdenko Hanout

pilierov, na ktorých svet funguje. Veľa som sa tam naučil – nielen o písaní, ale aj o praktickom živote, o tom, čo naším životom hýbe. Keď ste v showbiznise alebo pri poézii, máte niekedy pocit, že svet funguje len cez emócie, tvorivosť. A zrazu pochopíte, že tu fungujú aj úplne iné, dôležitejšie princípy. Mal som šťastie, že som robil aj s niektorými svetovými firmami, a to bola obrovská škola.

Ako ste sa dostali k reklame?

Úplnou náhodou. Bol rok 1990 – a to bolo dosť nepríjemné obdobie. Všetko, čo bolo predtým, sa zrazu odpísalo. Aj hudba sedemdesiatych a osemdesiatych rokov – jednoducho sa vyhlásila za „komunistickú“, čo samozrejme nebola pravda. Ale niektorí, menej talentovaní, mali pocit, že to je ich príležitosť. Našťastie sa kvalita nakoniec aspoň čiastočne presadila. Pretože vtedy platil naratív, že všetko, čo bolo predtým, je zlé. Jeden francúzsky filozof, Georges Bataille, raz povedal, že podľa čoho spoznáte barbarov? Podľa toho, že vždy začínajú odznova. A tento „barbarizmus“ u nás pretrváva. My na nič nenadväzujeme, všetko zahadzujeme. Česi to tak nemajú – tam kontinuita funguje lepšie. My Slováci máme v tomto slabú historickú pamäť. A takto končili mnohé dobré veci, ktoré tu fungovali.

Vráťte sa späť k hudbe. Na ktoré hudobno-textárske spolupráce obzvlášť rád spomínate?

Foto: Oles Chersko

Ja som si ľudí, s ktorými som spolupracoval, vždy tak trochu vyberal – a, samozrejme, privolať ich aj čas. Začínal som s Prúdmí. Fenomén Mariána Vargu bol vtedy niečo neuveriteľné – on ma do toho sveta vlastne vtiahol. Mal som už za sebou tri knihy poézie, ale zrazu očarili také zjavy ako Beatles, Bob Dylan, a zistil som, že aj populárna hudba môže byť výpovedná. Slovenská pop bola vtedy, keď to poviem jemne a češť výnimkám, zostala a po veľkej ére tanga, tvorby takých veľkých autorov ako napr. Gejza Dusík či Karol Elbert to vyzeralo dosť

biedne. Česká popmusic, to bol celkom iný príbeh. Mala veľké zjavy ako Šlitra, Suchého, Hanu Hegerovú, Matušku, Gotta, vari 40 excelentných spevákov, režisérov ako Roháč, Bašta, dramaturgov, skvele fungujúce vydavateľstvá Supraphon a Panton, skrátka celý fungujúci stroj showbiznisu – a my nič. Až vytvorením vydavateľstva Opus pod vedením Ivana Stanislava sa slovenský pop pohol markantne dopredu a vznikla vynikajúca pôvodná tvorba. Prišli Prúdy, Collegium Musicum, Fermata, Modus, Gombitová, Žbirka, Elán, P. Nagy a zrazu sa ukázalo, že aj tu sa dá robiť inteligentný pop a hlavne niečo, čo je autenticky naše a Slováci to vnímajú ako svoje, pretože dovtedy mali radi radšej český import ako slovenskú tvorbu.

Po okupácii a počas normalizácie to muselo byť pre umelcov ťažké. Ako ste sa s tým vyrovnávali vy?

Samozrejme, tá doba nebola jednoduchá. Po roku 1968 sa z mnohých stali „nežiadúci“. Niektorí dostali oficiálny zákaz, iní tichý, neviditeľný. Keď chceli niečo v médiách odstať, fungovala taká zákerná formulka – „radšej nie“. V roku 1972 vyšla kniha Lipohrádok, obal ilustroval Jozef Jankovič, už vtedy zakázaný skvelý sochár, záračne sa to prešmyklo. Podobne sa podarilo k v pražskom Supraphone presadiť už u nás zakázaného Juraja Jakubiska – namaľoval skvelý obal *Šláhačkovej princeznej*, hoci jeho filmy sa už vtedy

Miro Žbirka, Marika Gombitová a Kamil Peteraj, foto: Oles Chersko

zakazovali. Takisto s Tiborom Borským urobil excelentný nadčasový obal na platňu *Zelená pošta*. Fičala angažovaná tvorba, nezúčastňoval som sa, ale zostal som slobodný. Takže v portfóliu nemám nič, za čo by som sa musel neskôr hanbiť. To aj niektorých štvie. No a potom prišiel Modus. To už bola iná energia, iná generácia. Boli sme pod veľkým tlakom, dokonca sme s manželkou zvažovali, že odídeme z ČSSR. Ale Modus bol ako víchor – priniesol čerstvý vietor do slovenskej popmusic. Pesnička *Úsmev* prelomila ľady, vyhrali s ňou Bratislavskú lýru. Objavila sa Marika Gombitová – obrovský talent. Lenže aj ona narazila – súdruhom sa nepáčil jej „afro“ účes a naparili jej ročný zákaz vystupovania. Rovnako Modus mal stopku, lebo v Rudom práve niekto napísal, že ich názov tajne podáva, že znamená Mode USA. V Opuse sa vtedy zachoval riaditeľ Stanislav veľmi statočne. Po roku zákazov a čakania Modus mohol nahrávať prvú dlhohrajúcu platňu. A potom to už išlo – Elán, Peter Nagy, celá vlna slovenskej popmusic. Tá

vlna bola postavená na pôvodnej tvorbe. Kým českí speváci často preberali západné hity, na Slovensku vznikali originálne pôvodné pesničky. Pamätám si, keď vyšli *Konvergenie*, z predajne Opusu sa tiahol dlhokánsky rad čakateľov až po lekáreň na námestí SNP. Platne sa vkladali len do provizórnych obalov, lebo tlačiarne nestíhali, obaly sa mali dotlačiť neskôr. Ale ľudia si to kupovali aj bez nich. To bolo niečo neuveriteľné. A taký bol vtedy ten „neangažovaný“ a ideologicky trpený pop – pravdivý obraz toho, čo mladí cítili a chceli.

Do akej miery sú vaše texty osobné? Koľko z vás v nich nájdeme? Alebo ich skôr „šijete na telo“ konkrétnym interpretom?

Otázka je, čo vlastne znamená osobné. Čo je tá osobná výpoveď? Povedzme, že robím s Kristínou. Tam je to úplne jasné – píšem to ako jej výpoveď. Nie ako svoju. V pesničke nikto nerieši, že autor textu je Peteraj. Musí to znieť, akoby to hovorila ona. Skladateľom je Martin Kavulič, robíme to spolu, a ona sa k tomu

potom pridá – stotožní sa s tým a dotvorí to. Jej texty píšem tak, akoby som písal postavu do filmu. Dnes sa často hovorí o autenticite – spevák si má písať texty sám. Jasné, to je ideál. Ale horšie je, keď píšate nevie a pritom trvá na tom, že chce byť autentický. Autenticita je len jeden rozmer popovej hudby. Pop nie je len o tom, že všetko musí byť zemité, „zo života“. Niekedy ide o emóciu, o záblesk, o nápad. Pop má veľa vrstiev a hlavne nedá sa natlačiť do nejakých škatuliek.

Často sa hovorí, že sa pesničky viažu na spomienky...

Ano, každý má akési svoje citové dejiny. „Toto hrali, keď som sa zamilovala...“ „Toto bola naša pieseň...“ Možno tak sa aj rodia rodia evergreeny – keď skladba prejde cez dve, tri generácie. Stretla ma raz spolužiačka s vnučkou a hovorí jej: „To je ten ujo, čo napísal *Biely kvet*. To je to, čo doma počúvaš!“ A ja som si vtedy uvedomil, že tie piesne naozaj žijú vlastným životom. A fungujú tam, kde by ste to nikdy nečakali. ●